

ΜΕΝΕΛΑΟΣ Α. ΚΑΣΙΝΑΣ

Πατρικά Δάκρυα

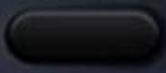
Ο πρόωρος χαμός του παιδιού ως
ποιητική εξύψωση του πατρικού πόνου



ΜΕΝΕΛΑΟΣ Α. ΚΑΣΙΝΑΣ

Πατρικά Δάκρυα

Ο πρόωρος χαμός του παιδιού ως
ποιητική εξέφωση του πατρικού πόνου



ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ

*του φιλολόγου μου Σεραφείμ Γ. Κωνσταντίνου
και των παραπάνω από εκατό ψυχών που κήκκαν στο
Μάτι Αττικής το 2018*

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄: ΤΡΕΙΣ ΖΩΕΣ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟΧΡΟΝΙΚΟ ΑΞΟΝΑ	11
A.1. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ (1824-1879).....	12
A.1.1. Ευσύνοπτο πανόραμα του βίου του	12
A.1.2. Ο θάνατος στη ζωή του Βαλαωρίτη.....	15
A.1.3. “Τα Μνημόσυνα”	17
A.2. Κλετής Παλαμάς (1859-1943).....	19
A.2.1. Ευσύνοπτο πανόραμα του βίου του	19
A.2.2. Ο θάνατος στη ζωή του Παλαμά.....	21
A.2.3. “Ο Τάφος”	23
A.3. GIUSEPPE UNGARETTI (1888-1970).....	25
A.3.1. Ευσύνοπτο πανόραμα του βίου του	25
A.3.2. Ο θάνατος στη ζωή του Ungaretti.....	28
A.3.3. “Il Dolore”	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	33
B.1. ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΠΑΤΡΙΚΟΥ ΠΟΝΟΥ	34
B.2. ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	88
Γ.1. ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΕΠΙΔΕΓΜΕΝΟΥΣ ΠΟΙΗΤΕΣ	88
Γ.2. ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΚΟΥ ΠΟΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΟΤΙΒΟΥ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	103
Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	103
Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	109

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ιδέα για τη διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος γεννήθηκε μέσα από την εκπόνηση μιας εργασίας εξαμήνου στη διάρκεια των προπτυχιακών μου σπουδών στο τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας. Ο αρχικός σχεδιασμός της μελέτης περιλάμβανε τον πρόωρο χαμό του παιδιού μέσα από κείμενα τόσο ανδρών, όσο και γυναικών συγγραφέων. Παρ' όλα αυτά, και κατόπιν σκέψεως, μετέβαλα τον πυρήνα της έρευνάς μου, θεωρώντας ότι θα ήταν ενδιαφέρον να εξεταστεί μονάχα η ανδρική-πατρική σκοπιά του αντικειμένου. Γνωρίζοντας τη μοναδικότητα που διέπει τη σχέση μητέρας-παιδιού, επιζητούσα να υπογραμμίσω και την αντίστοιχη μεταξύ πατέρα-παιδιού, η οποία δεν πρέπει ουδόλως να υποτιμηθεί.

Δύο ζητήματα προέκυψαν στη διάρκεια ενασχόλησης και συγγραφής της μελέτης μου. Αρχικά, είχα την επιθυμία η γλώσσα συγγραφής να είναι η ιταλική. Έχοντας, όμως, ολοκληρώσει την εργασία μου, διαπίστωσα ότι τα ιταλικά δεν κατάφεραν τελικά να αποδώσουν αυτό που είχα στο μυαλό μου. Έτσι, αποφάσισα να επιδοθώ σε μια νέα προσπάθεια, αυτήν τη φορά στην ελληνική. Το δεύτερο ζήτημα ήταν σοβαρότερο, καθώς ως προπτυχιακός φοιτητής δεν είχα διδαχθεί την απαραίτητη μεθοδολογία μιας έρευνας.

Η αρχική επίβλεψη της εργασίας μου έγινε από την κυρία ΜΑΡΙΑ ΣΓΟΥΡΙΔΟΥ. Ωστόσο, η συνεργασία με τον κύριο ΓΕΡΑΣΙΜΟ ΖΩΡΑ ήταν αυτή που αποδείχθηκε καρποφόρα. Θα τολμούσα, μάλιστα, να ισχυριστώ ότι συνετέλεσε –μετά από λίγο καιρό– στην οριστική διαμόρφωση του υπό διερεύνηση θέματος. Ο κύριος ΖΩΡΑΣ με αποτελεσματικότητα με βοή-

θησε να οργανώσω τη μελέτη μου καλύτερα, να αναζητήσω ουσιαστικότερες βιβλιογραφικές πηγές, όπως επίσης και να τις ταξινομήσω ορθώς. Συνεπώς, η συνεισφορά του υπήρξε καθοριστική και, ως εκ τούτου, αξίζει μέσα από αυτές τις προλογικές σελίδες να τον ευχαριστήσω θερμά. Θα ήθελα να εκφράσω εγκάρδια την ευγνωμοσύνη μου στη φιλόλογό μου ΚΑΛΛΙΟΠΗ-ΣΤΥΛΙΑΝΗ ΚΟΝΤΙΖΑ, η οποία επιμελήθηκε μετά χαράς τη μελέτη μου. Οι προτάσεις της, αλλά και οι επισημάνσεις της με βοήθησαν να βελτιώσω ορισμένα σημεία του κειμένου μου. Από την άλλη πλευρά, η φιλολογική μας συζήτηση μου θύμισε τα χρόνια εκείνα που ήμουν μαθητής γυμνασίου και την είχα καθηγήτρια, κάτι το οποίο με έκανε να νιώσω μια γλυκιά νοσταλγία. Τέλος, ευχαριστώ μέσα από την ψυχή μου τους γονείς μου που στάθηκαν πραγματικοί αρωγοί σε όλο το εγχείρημά μου.

Αθήνα 2024
Μενέλαος Α. Κασινάς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η γέννηση ενός ανθρώπου ενεργοποιεί την ίδια στιγμή την έναρξη του προσωπικού του χρονομέτρου πάνω στη γη. Η κλειψύδρα αυτή διαφοροποιείται από περίπτωση σε περίπτωση, αφού σε μερικούς τελειώνει νωρίς, ενώ σε άλλους καθυστερεί περισσότερο και από το φυσιολογικό. Ο βαθμός συναισθηματικού δεσμού συνιστά έναν από τους παράγοντες που αποκρύπτει από το άτομο τη μοναδική αλήθεια, η οποία είναι η αποδοχή του γεγονότος ότι ο άνθρωπος έχει συγκεκριμένη διάρκεια ζωής. Σπουδαίο ρόλο σ' αυτό προφανώς παίζει και ο αιφνίδιος χαρακτήρας του θανάτου. Δεδομένης της ποικιλίας των συναισθηματικών δεσμών (φιλικόι, ερωτικοί, οικογενειακοί κτλ.), είναι φυσικό η ένταση του πένθους να μεταβάλλεται αναλόγως. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα είναι ο πρόωρος χαμός του παιδιού και το πώς αυτός βιώνεται από τους γονείς του. Πρόκειται για μια σκληρή δοκιμασία που καλείται ένα ζευγάρι να ξεπεράσει μαζί¹ και ταυτόχρονα μεμονωμένα. Αξίζει, βέβαια, να διευκρινίσουμε ότι στην ερευνητική κοινότητα τίθεται υπό αμφισβήτηση το ζήτημα σχετικά με το κατά πόσο μια τέτοια απώλεια δύναται τελικά να προκαλέσει τριγμούς στα θεμέλια του γάμου².

Σύμφωνα με την εύστοχη επισήμανση της CAROL STAUDACHER, το πένθος συνιστά μια διαδικασία, η οποία απαρτίζεται από καταστάσεις που είναι κοινές σε όλους, ανεξαρτήτως προσωπικότητας, χαρακτήρα κτλ. Ενδεικτικά, στην πέν-

¹ Βλ. JOAN HAGAN ARNOLD & PENELOPE BUSCHMAN GEMMA, *A child dies. A portrait of family grief*, The Charles Press Publishers, Philadelphia 1994, σελ. 53-57.

² Όπ.π., σελ. 82. Πρβλ. THERESE A. RANDO, *Parental loss of a child*, Research Press Company, Champaign, Illinois 1986, σελ. 29-31.

θιμη διαδικασία συμπεριλαμβάνονται η οργή, ο φόβος, η άρνηση, η απελπισία κ.ά. Το εν ζωή άτομο ενδέχεται είτε να περνάει ταυτόχρονα κάποιες από αυτές τις φάσεις, είτε να τις ξεπερνά, είτε ακόμη και να πισωγυρίζει³. Από την άλλη, η ELISABETH KÜBLER-ROSS ανήγαγε σε πέντε τα στάδια του πένθους: α) άρνηση, β) θυμός, γ) συμβιβασμός, δ) κατάθλιψη και ε) αποδοχή. Κατά την άποψή της, τα πέντε αυτά στάδια είναι δυνατόν είτε να συνυπάρχουν, είτε να επικαλύπτονται μεταξύ τους⁴.

Όπως έχει αναφερθεί στον ΠΡΟΛΟΓΟ, ο αρχικός σχεδιασμός αυτής της εργασίας περιλάμβανε και γυναίκες συγγραφείς, εκτός από άνδρες. Ο μητρικός πόνος στο πρώτο εγχείρημα είχε καθρεφτιστεί κυρίως μέσα από τη μορφή της Ισπανίδας ROSALIA DE CASTRO, η οποία από τα επτά παιδιά της έχασε δύο: τον Adriano σε ηλικία περίπου ενάμιση ετών (το 1876) από ατύχημα και τη Valentina (το 1877), η οποία γεννήθηκε νεκρή⁵. Οι ακόλουθοι στίχοι του ποιήματος “Era arapicible el día” (ελλ. “Ήταν ήρεμη η μέρα”) από την ποιητική συλλογή *En las orillas del Sar*, γραμμένοι στη μνήμη του Adriano, αναμφίβολα δεν μπορούν να αφήσουν κανένα ασυγκίνητο. Ιδιαίτερη δε προσοχή αξίζει το πρώτο δίστιχο της πρώτης στροφής που παρακάτω παραθέτουμε σε ελληνική μετάφραση:

*Κάτι δικό σου έμεινε στα σπλάχνα μου
που δε θα πεθάνει ποτέ,*

³ CAROL STAUDACHER, *Beyond grief. A guide of recovering from the death of a loved one*, Barnes & Noble Books, New York 2000, σελ. 5.

⁴ ELISABETH KÜBLER-ROSS, *La morte e il morire*, μτφ. CLARA DI ZOPPOLA, Cittadella Editrice, Assisi 2017, σελ. 295.

⁵ Βλ. ANDRÉS POCIÑA & AURORA LÓPEZ, *Rosalía de Castro. Estudios sobre a vida e a obra*, prólogo de MARÍA PILAR GARCÍA NEGRO, Edicións Laiovento, Santiago de Compostela 2000, σελ. 78-79.

και που ο θεός, επειδή είναι σωστός και επειδή είναι δίκαιος,
δε θα ξαναχωρίσει ποτέ πια.

Στον ουρανό, στη γη, στην άβυσσο
εγώ θα σε ξαναβρώ και θα με ξαναβρείς.
Όχι, δεν μπορεί να τελειώσει αυτό που είναι αιώνιο,
ούτε μπορεί να έχει τέλος το άπειρο⁶.

Τα παραπάνω λόγια αποτελούν πραγματικά την επιτομή του μητρικού πόνου. Γνωρίζουμε πολύ καλά ότι ο δεσμός μητέρας-παιδιού χαρακτηρίζεται από μια μοναδικότητα. Το παιδί, ήδη από την εμβρυϊκή του κατάσταση, λαμβάνει ζωή και αναπτύσσεται μέσα στη μήτρα. Επιπροσθέτως, η στιγμή του θηλασμού συνιστά μια ακόμη ιδιαίτερη στιγμή μεταξύ μητέρας-μωρού. Έτσι λοιπόν, η ποιήτρια προτάσσοντας τη γυναικεία της φύση –προικισμένη να γεννά– αναγνωρίζει δικάως ότι: *Κάτι δικό σου έμεινε στα σπλάχνα μου / που δε θα πεθάνει ποτέ*. Η αγάπη –και δη η μητρική– είναι πανίσχυρη και απύθμενη. Συνεπώς, δε θα πάψει ποτέ να υπάρχει. Η δύναμη αυτή είναι που θα κάνει τη Rosalía de Castro όχι μόνο να ξαναβρεί τον γιο της μετά θάνατον, αλλά και να ενωθούν αιώνια.

Αναγνωρίζοντας την αδιαμφισβήτητη προαναφερθείσα μοναδικότητα της μητρότητας, η έρευνα αυτή άλλαξε οπτική γωνία, επιζητώντας να παρουσιάσει την ανάλογη μοναδικότητα, αυτήν τη φορά της πατρότητας. Στην ευρωπαϊκή ποίηση υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις πατέρων-συγγραφέων

⁶ ROSALÍA DE CASTRO, *En las orillas del Sar*, edición de XESÚS ALONSO MONTERO, Ediciones Cátedra, Madrid 1997, σελ. 73, στ. 29-36. Η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από τον συγγραφέα αυτής της μελέτης. Ακόμη, το ποίημα "Era aracible el día" πέρασε από αρκετά στάδια επεξεργασίας μέχρι την τελική του έκδοση. Βλ. το άρθρο της LUCÍA GARCÍA VEGA, «Rosalía de Castro y su hijo Adriano. Génesis y desarrollo de un poema elegíaco», *Revista De Filología Romana* 30/1 (2013), σελ. 53-73.

που θρήνησαν το παιδί τους. Στον ιταλικό χώρο ανιχνεύουμε δύο αξιοπρόσεκτες περιπτώσεις: του GIOSUE CARDUCCI και του GIUSEPPE UNGARETTI. Αναφορικά με τον πρώτο, στις 21 Ιουνίου 1867 έγινε πατέρας ενός γιου, τον οποίο ονόμασε Dante⁷. Το παιδί αυτό σε ηλικία μόλις τριών ετών πέθανε (9 Νοεμβρίου 1870), δίνοντας αφορμή στον Carducci να συνθέσει τα ποιήματα “Pianto antico”⁸ και “Funere mersit acerbo”⁹, τα οποία περιλαμβάνονται στη συλλογή *Rime nuove* (1887). Ιδιαίτερα στο “Funere mersit acerbo”, ο Ιταλός ποιητής μνημονεύει και τον νεκρό του αδερφό και τη μητέρα του, η οποία πέθανε στις αρχές του 1870. Ακολουθώντας, παραθέτουμε ορισμένους στίχους του “Pianto antico” (ελλ. “αρχαίος θρήνος”) μεταφρασμένους στην ελληνική ως αντιπροσωπευτικό δείγμα του πατρικού σπαραγμού του Carducci:

*Εσύ ανθέ του φυτού μου
χτυπημένου και μαραμένου,
εσύ του μάταιου βίου
μέγιστε μοναδικέ ανθέ,*

*είσαι στην παγωμένη γη,
είσαι στο μαύρο χώμα·
μήτε ο ήλιος σε αγαλλιά πια
μήτε αγάπη σε ξυπνά¹⁰.*

Μεγαλύτερη θλίψη έζησε ο Giuseppe Ungaretti, καθώς θρήνησε δύο από τα τρία παιδιά του: τον Jean Claude και τον An-

⁷ Το ίδιο όνομα είχε και ο αδερφός του Carducci, ο οποίος πέθανε στις 4 Νοεμβρίου 1857. Ο Ιταλός ποιητής προφανώς ονόμασε τον γιο του έτσι για συναισθηματικούς λόγους. Συμπτωματικά, βέβαια, και το παιδί του Carducci τον ίδιο μήνα πέθανε, στις 9 Νοεμβρίου 1870.

⁸ GIOSUÈ CARDUCCI, *Rime nuove*, con note di A. ALBERTAZZI e R. SERRA, Nicola Zanichelli, Bologna 1910, σελ. 119-120.

⁹ *Όπ.π.*, σελ. 41-42.

¹⁰ *Όπ.π.*, σελ. 120, στ. 9-16. Η μετάφραση πραγματοποιήθηκε από τον συγγραφέα αυτής της μελέτης.

tonietto. Ο πρώτος γεννήθηκε νεκρός, αφού είχε τυλιχθεί στον ομφάλιο λώρο, ενώ ο δεύτερος “έφυγε” από τη ζωή σε ηλικία εννέα ετών από περιτονίτιδα. Ειδικά για τον Antonietto εντοπίζονται αρκετά στιχουργήματα, στα οποία ο Ungaretti εκφράζει τον πατρικό του πόνο, όπως μεταξύ άλλων το ποίημα “Giorno per giorno” από την ποιητική συλλογή *Il dolore*.

Από τον ελλαδικό χώρο ανιχνεύουμε κυρίως τους ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗ, ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ και ΓΕΩΡΓΙΟ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ. Ξεκινώντας από τον Παλαμά, ο ποιητής εξαιτίας του πρόωρου χαμού του τετράχρονου Άλκη, ο οποίος πάλευε άνισα με τη μηνιγγίτιδα, όχι μόνο δημιούργησε τον *Τάφο*, αλλά και άλλα ποιήματα, στα οποία τον μνημονεύει, όπως, επί παραδείγματι, τους “Τάφους” από τη συλλογή *Παράκαιρα* (1919)¹¹. Αναφορικά με τον Βαλαωρίτη, έρεισμα για τη συγγραφή στιχουργημάτων βρήκε στον αιφνίδιο θάνατο των τριών κορών του: της Ναθαλίας (πέντε ετών) και των δύο άλλων κοριτσιών με το όνομα Μαρία (η πρώτη εξ αυτών σε ηλικία δύο ετών). Έτσι, δημιουργήθηκαν τα άσματα “Νεκρική ώδη”, “Ψυχοσάββατο” και “Επί τῷ θανάτῳ τῆς θυγατρὸς μου Ναθαλίας” από τα *Μνημόσυνα*. Παρ’ όλα αυτά, τραγικότερη φιγούρα υπήρξε ο Ζαλοκώστας, αφού θρήνησε επτά παιδιά: τη Βικτωρία (ενός έτους), τον Νικόλαο (δέκα μηνών), τον Σπύρο, τον Χρήστο, τον δεύτερο Σπύρο (δύο ετών), τον Ευάγγελο (τεσσάρων ετών) και τον Ιωάννη (δεκατεσσάρων μηνών)¹². Παρά τα αρκετά στιχουργήματα στη μνήμη τους, εμείς επιλέξαμε στις εισαγωγικές αυτές σελίδες να παραθέ-

¹¹ ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ, *Άπαντα*, τόμ. 7, Μπίρης, Αθήνα 1962-1969, σελ. 211-217.

¹² Βλ. περισσότερα στο ΜΑΡΟΥΣΩ ΚΩΒΑΙΟΥ, «Ο πατρικός πόνος εις την νεο-ελληνικήν ποίηση», *Παρνασσός* 10/2 (1968), σελ. 293-297.

σουμε ενδεικτικά το ποίημα “Εἰς τὴν θανοῦσαν θυγατέρα μου”, αφιερωμένο στην κόρη του, Βικτωρία:

*Ἦ ἄγγελε τῶν οὐρανῶν, λατρεία τῆς ψυχῆς μου,
Ἦ ἀγαθὸν κοράσιον, ποῦ εἶναι ἡ ἐλπίς μου
καὶ ἡ παρηγορία μου;
Μὲ τρόμον τῶν ὀνείρων μου γνωρίζω τὴν ἀπάτην,
εἰς τὸν θλιμμένον οἶκόν μου σ’ ἀναζητῶ εἰς μάτην·
ποῦ εἶσαι, Βικτωρία μου;*

*Ἦ σεῖς, ποῦ χεῖρ ἀγαπητὴ ἐφύτευσεν, ὧ ἄνθη,
καθὼς μόλις ἀνθήσασα ἡ κόρη μ’ ἐμαράνθη,
καὶ σεῖς νὰ μαρανθῆτε.
Τὸ χῶμά σας νέφος ὕγρον ποτὲ νὰ μὴ δροσίση,
τὸ χῶμά σας ἀνθρώπου χεῖρ ποτὲ νὰ μὴ ποτίση·
στὸ χῶμά σας καῖτε¹³.*

Το σπαρακτικό αυτό ποίημα ο Ζαλοκώστας το συνέθεσε το 1842 στο Ναύπλιο. Είναι πασιφανής ο πατρικός του πόνος μέσα από την ψυχική του κατάρρευση, όπως ακριβώς αποτυπώνεται στην πρώτη στροφή. Απευθυνόμενος νοερά στη Βικτωρία, την αναζητά (6), παρ’ ὅλο που ξέρει την αλήθεια (4-5). Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναζήτηση ενός χαμένου προσώπου αποτελεί μία εκ των φάσεων του πένθους¹⁴. Επιπλέον καταστάσεις του πένθους αποτελούν, όπως έχουμε ήδη πει, η οργή, η απελπισία και η μη καθ’ ολοκληρίαν αποδοχή του συμβάντος, οι οποίες συμπυκνώνονται και μετουσιώνονται στη δεύτερη στροφή. Ο θυμός και η απελπισία χειραγωγούν τη λογική του και τον οδηγούν σε εκδικητικά ξεσπάσματα. Έτσι μπορούν να ερμηνευτούν οι στίχοι: *Ἦ σεῖς, ποῦ χεῖρ ἀγαπητὴ ἐφύτευσεν, ὧ ἄνθη, / καθὼς μόλις ἀνθήσασα ἡ κόρη μ’ ἐμαράνθη, / καὶ σεῖς νὰ μαρανθῆτε. / Τὸ χῶμά*

¹³ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ, *Τα ἅπαντα*, Εκδοτικός οἶκος Γεωργίου Φέξη, Αθήνα 1903, σελ. 338, στ. 1-12.

¹⁴ JOHN BOWLBY, *Δημιουργία και διακοπή των συναισθηματικών δεσμών*, μτφ. ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΣΤΡΑΤΗ, Καστανιώτης, Αθήνα 1995, σελ. 126.

σας νέφος ὑγρὸν ποτὲ νὰ μὴ δροσίση, / τὸ χῶμά σας ἀνθρώ-
που χεῖρ ποτὲ νὰ μὴ ποτίση· / στὸ χῶμά σας καῖτε.

Από τους ανωτέρω πατέρες-ποιητές του ιταλικού και ελληνικού χώρου οι Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Κωστής Παλαμάς και Giuseppe Ungaretti θα αποτελέσουν αντικείμενο ανάλυσης. Το στοιχείο πρωτοτυπίας της έρευνάς μας είναι ακριβώς η αντιπαραβολική ανάλυση των ποιημάτων τους, δίνοντας έμφαση σε μοτίβα, συναισθήματα, σκέψεις κτλ., τα οποία είτε τους γεφυρώνουν, είτε τους χωρίζουν. Η πρωτοτυπία εξάλλου προκύπτει από το γεγονός ότι τόσο στην ελληνική, όσο και στη ξένη βιβλιογραφία, σπανίως συναντάμε τη συγκριτική εξέταση των πατρικών στιχουργημάτων του Carducci, φερ' ειπείν, με αυτά του Παλαμά ή του Ζαλοκώστα ή ακόμη του Carducci με τον Ungaretti. Ειδικά ως προς τους τρεις προαναφερθέντες Έλληνες ποιητές, συναντάμε είτε μελέτες, που αναλύουν ξεχωριστά τον καθένα τους, είτε άλλες, στις οποίες, αν και συμπεριλαμβάνονται και οι τρεις, στην πραγματικότητα αντιμετωπίζονται ως διαφορετικές περιπτώσεις¹⁵.

Η συγκεκριμένη μελέτη, η οποία έχει τεκμηριωθεί επιστημονικά με βάση δευτερογενείς –και ενίοτε τριτογενείς φιλολογικές πηγές–, έχει διαρθρωθεί σε δύο βασικά κεφάλαια. Στο ΠΡΩΤΟ διερευνάται εν συντομία η εργοβιογραφία του κάθε ποιητή. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην εμπειρία του θανάτου, είτε των γονιών, είτε των φιλικών του προσώπων. Εν συνεχεία, στο ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ αναλύονται υπό συγκριτικό πρίσμα τα ποιητικά κείμενα στη μνήμη των παιδιών τους. Εξετάζονται στοιχεία που φανερώνουν την ψυχική κα-

¹⁵ Όπως ακριβώς της ΜΑΡΟΥΣΣΑΣ ΚΩΒΑΙΟΥ, «Ο πατρικός πόνος εις την νεοελληνικήν ποίησιν», ό.π., σελ. 282-298, στην οποία θα παραπέμψουμε στη διάρκεια της συγκριτικής μας προσέγγισης αναφορικά με τα ποιητικά κείμενα των Βαλαωρίτη και Παλαμά.

τάσταση του κάθε πατέρα-δημιουργού. Αυτά τα στοιχεία ερμηνεύονται –στο μέτρο του εφικτού– και από ψυχολογικής πλευράς, αποσκοπώντας στην τεκμηρίωσή τους και από μια άλλη σκοπιά, εκτός της φιλολογικής. Επιπροσθέτως, θα παρουσιαστεί συγκριτικά ο τρόπος που ο κάθε ποιητής –στο μέτρο του δυνατού– αποκαλύπτει μέσα στα ποιήματά του στοιχεία που φανερώνουν τη μορφή του παιδιού του (τόσο τα φυσικά του χαρακτηριστικά, όσο και τα ψυχικά του γνωρίσματα). Εν κατακλείδι, όλα τα παραπάνω όχι μόνο θα αναδείξουν την πατρική σκοπιά του θέματος, αλλά θα δώσουν έρεισμα και σε νέους μελετητές να ασχοληθούν με ζητήματα που δεν παρουσιάστηκαν ικανοποιητικά. Με αυτόν τον τρόπο, η βιβλιογραφία σχετικά με τη λογοτεχνία του πατρικού πόνου θα ενισχυθεί και θα ανανεωθεί.

[ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ >>>](#)